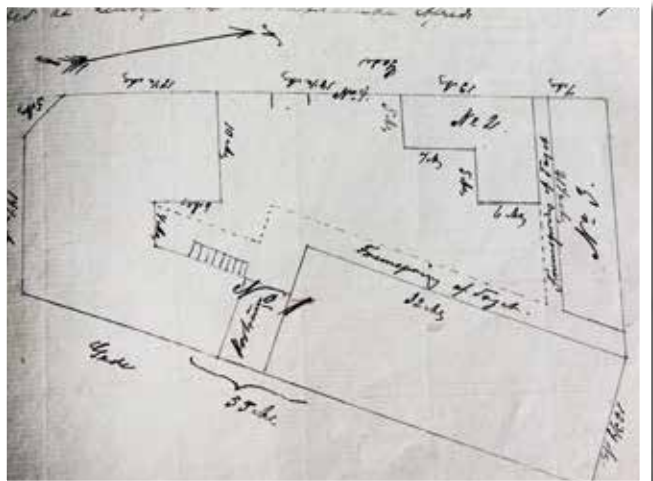

Glem ikke Statsarkivet!

Branntakstene er detaljerte i sin beskrivelse av eiendommene og kan være supplert med skisser slik som her. Tegningen viser et kvartal i Hamar som i dag er totalt endret.

Bøndernes Hus i Løten ble tegnet av funksarkitekten Finn Poppe. Tegningene oppbevares i dag hos Statsarkivet i Hamar og var til stor hjelp da bygningen ble rehabilitert for få år siden.

«Huset med Verandaer og Altan er udvendig overalt oliemalet med Lakering», leser Per-Øivind Sandberg høyt. Han tar av seg brillene og skotter over bordet. Foran oss ligger protokoller og en eske med arkitekttegninger. Vi er hos Statsarkivet i Hamar

Tekst og foto: Sjur Harby

Sandberg er tidligere statsarkivar og selv eier av et eldre trehus.

– Branntakster, sier han. – Branntakstene er en uvurderlig kilde. Enten du vet mye eller lite om huset ditt, vil du her finne pålitelig informasjon som er systematisk og fagmessig nedskrevet.

– Her, sier han, – her har jeg plukket frem et eksempel. Det er en branntakst fra en villaeiendom her i Hamar, utført den 27. juni 1902. Slike takster ble gjerne besørget av lensmannen og tre, skal vi kalle dem edsvorne menn. Altså mennesker som nøt tillit lokalt og som hadde innsikt i bygningstekniske forhold.

DETALJERTE OPPLYSNINGER

– Du kan gjengi dette som et eksempel: «Til 1ste Etage er Indgange gjennom alle 3 Verandaer samt en Kjøkkenindgang og Etagen er ved Vægge af samme Slags Materiale som de ydre, afdelt i Forgang med 1 Kot, Entre, Peisestue, Dagligstue, Kabinet, Spisestue med 2 afpaneledede Skab og Brystpanele, Anretningsrum med 3 skab

og 1 Bænk, Kjøkken med 2 Bænke, Hylde, 2 Skab og et afpanelstørre saadant.»

– Mitt poeng er at dette er en detaljert beskrivelse av bygningen på det tidspunktet besiktigelsen ble foretatt. Er huset tilstrekkelig gammelt, vil det sannsynligvis foreligge flere takster, og du vil da kunne skrelle deg tilbake til byggeåret og følge alle endringer baklengs. Branntakstene ble gjerne gjennomført i forbindelse med eierskifter eller større bygningsarbeider.

Oppdragsgiveren var den lokale brannkassen – altså de brannkassene som senere ble samlet under paraplyen Gjensidige, eller Norges Brannkasse som ble etablert allerede i 1767. I byene kan takstene gå tilbake til 1700-tallet, mens de utover bygdene sjelden strekker seg lenger tilbake enn til midten av 1800-tallet.

SKISSER

– Men, legger han til, – det kan være en prøvelse å lese dokumentene. Dels fordi sidene ofte er smått og tett skrevet, og dels fordi de helt til slutten av 1800-tallet ble

ført med gotisk håndskrift. Først da overtok løkkeskriften, som kan være krevende nok.

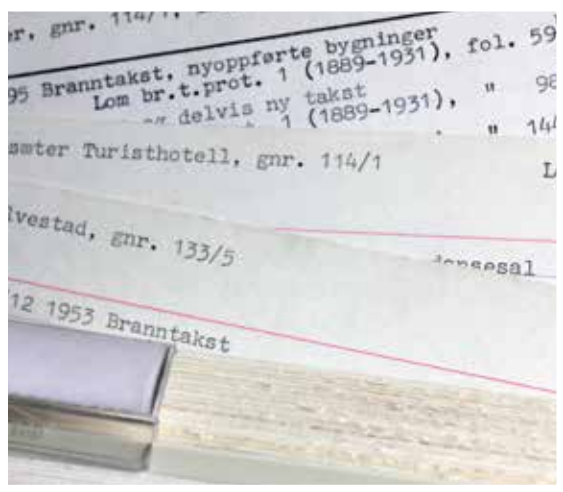
Sandberg setter seg opp i stolen og blar gjennom boken.

– Ved siden av ren tekst kan en branntakst også inneholde skisser, sier han, – slik som her hvor et helt bykvarter er målt opp og bygningene nummerert. Han viser frem en strektegning fra kvadraturen i Hamar sentrum.

– Selv i en ung by, som vår, har det skjedd store endringer, og dette kvartalet er i dag helt forandret. Særlig bakgårdene kan ha en kronglete, men interessant bygningshistorie. Bakgårdene rommet en blanding av boliger, verksteder og uthus/fjøs og stall. Over tid kan en bygning dessuten ha hatt mange funksjoner. Ved siden av de opplysningene jeg har referert her, finner en også informasjon om hva slags grunnmur bygningen står på, hvilket materiale som er benyttet i takrenner og nedløp, type takteking og om veggene er malt eller ei.

– Branntakstene er en skatt, ikke minst

◀ Kortkataloger over branntakster er ingen selvfølge, men desto mer verdifull når du skal undersøke om det finnes en slik for din eiendom.

► Det kan være en krevende oppgave å lese en gammel branntakst. I heldige tilfeller er den ført med løkkeskrift. Men belønningen venter i den andre enden.

fordi vi her ved Statsarkivet i Hamar, dessverre før dataens tid, registrerte alle eiendommer med branntakst på gårds- og bruks-nummer, slik at det enkelt kan brukes av publikum.

ARKITEKTENES TEGNINGER

Sandberg henter frem esken med arkitekttegninger.

– Noe for deg, sier han og fisker frem arkitekt Finn Poppes tegninger til Bøndernes Hus i Løten.

– Her, her finner du både tegningene og hans skriftlige anvisninger til bygmesteren. Det kan ellers være tilfeldig hva som er avlevert av slikt materiale, men her hos oss har vi en del privatarkiver. Derfor kan det være lurt å sjekke det ut. Hvor ofte har ikke eiere av gamle hus kommet til kommunen, bare for å oppdage at tegningene til deres hus er forsvunnet med årene?

BESIKTIGELSESFORRETNINGER

– Så har vi noe vi kaller åbots- eller besiktigelsesforretninger. Eier du eiendom

som tidligere har vært i offentlig eie, kan dette arkivmaterialet hjelpe deg videre. Åbot er et gammelt norsk rettsuttrykk, og det dreier seg om vedlikehold og istandsettelse av hus og gjerder på embetsgårder og for så vidt også leilendingsbruk. Disse besiktigelsesforretningene kan i mange tilfeller gå helt tilbake til 1600-tallet. Hensikten var for embetsgårdenes del å kartlegge embetsmannens påkostninger som skulle refunderes når han flyttet videre. Også dette materialet kan være svært detaljert og si mye om materialbruk, rominndeling, funksjoner og byggeår.

INDUSTRIARKIVER

Dersom du har overtatt en gammel industrieiendom, kan det hende at Statsarkivet har sikret seg arkivet fra den tidligere virksomheten. Som i det øvrige materialet vi har vært gjennom, vil det være tegninger og beskrivelser i rikt monn. Få ellers med at slikt materiale i varierende grad vil være systematisert og registrert rundt om hos statsarkivene.

Her kan du lete:

Statsarkiv finner du i Oslo, Hamar, Bergen, Kongsberg, Kristiansand, Stavanger, Trondheim og Tromsø. Her finner du arkivmateriale fra lokale og regionale forvaltningsinstitusjoner, samt diverse privatarkiver fra gårder, industrivirksomheter og så videre.

Les mer på

www.arkivverket.no

- Greit, svarer jeg.
- Det er notert.

Per-Øivind Sandberg, tidligere statsarkivar i Hamar.